

Kunnskapsdepartementet

Vår saksbehandler
Eli-Karin Flagtvedt

Kopi til

Vår dato
10.09.2021

Vår referanse

Deres referanse
21/2786

Unios innspill til langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032

Vi viser til brev fra Kunnskapsdepartementet datert 21. mai 2021, der departementet inviterer til en innspillsrunde i forbindelse med revideringen av regjeringens langtidsplan for forskning og høyere utdanning. Unio takker for invitasjonen og sender med dette sitt innspill til revidert langtidsplan for perioden 2023-2032. Vi viser også til egne høringsinnspill fra våre forbund.

Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning er et godt grunnlag for å diskutere prioriteringer på kort og mellomlang sikt. Den gir forutsigbarhet og er et viktig strategisk virkemiddel for forskning og høyere utdanning. Unio støtter at hovedformålet med langtidsplanen er å sikre stabile prioriteringer over tid. Samtidig er det viktig at langtidsplanen revideres for å fange opp samfunnsendringer og -utfordringer som må få høyere prioritet. Siden forrige langtidsplan ble lansert har det skjedd endringer i samfunnet, og den nye planen må ta høyde for dette. Vi viser her til FNs rapport om klimaendringer, og ikke minst pandemien, som har vist oss hvor sårbart hele samfunnet er når en krise oppstår.

Forskning er samfunnsberedskap. Revidert langtidsplan må ta utgangspunkt i denne erkjennelsen, som innebærer behov for en bredere og mer kraftfull innsats enn eksisterende langtidsplan har tatt høyde for. Unio vil derfor understreke at samfunnsberedskap i vid betydning, som velferdsstatens bærekraft, demokratisk beredskap, miljø, teknologi, helse og ulikhet, er områder som må få økt oppmerksomhet i revidert langtidsplan.

Langtidsplanen må sikre rekruttering og gode arbeidsforhold for ansatte i høyere utdanning

Dyktige undervisere og forskere er helt avgjørende for å nå målene i langtidsplanen. Unio mener den nye langtidsplanen må ha en forpliktende omtale av hvordan universiteter og høyskoler skal kunne rekruttere og beholde undervisere og forskere. Det er mange ambisjoner for og forventninger til høyere utdanning, både når det gjelder forskning, å følge opp studenter, innføre nye og mer studentaktive læringsformer, digital undervisning og å tilby fleksible og desentrale etter- og videreutdanninger. Pandemien har vist at det er tiden til forskning som taper når tiden ikke strekker til. Unio vil advare mot at denne utviklingen fortsetter, og mener at langtidsplanen må sette opp forpliktende mål for hvordan samfunnet kan sikre tilstrekkelig og god forskningskompetanse i alle sektorer.

Dette krever at institusjonene må kunne tilby attraktive og konkurransedyktige lønns- og arbeidsvilkår. Det er godt dokumentert at både lønnsnivået og arbeidsforholdene ikke er gode nok for å tiltrekke seg forskere. Blant annet slår en NIFU-rapport fast at andelen midlertidige i universitets- og høyskolesektoren er dobbelt så høy som midlertidigheten i arbeidsstyrken som helhet. Dette gir grunn til bekymring, og vi viser til vårt høringssvar til utkast til strategi for forskerrekuttering og karriereutvikling, der vi peker på at strategiutkastet ikke hadde kraftfulle nok tiltak for å sikre god, bred og representativ rekuttering til forskerstillinger. Vi mener at både strategien og langtidsplanen må ha konkrete, tydelige og forpliktende tiltak som sikrer både rekuttering og tilfredsstillende lønns- og arbeidsvilkår i høyere utdanning.

Undersøkelser – både før og under pandemien - viser at undervisere i høyere utdanning trenger mer digital pedagogisk kompetanse, og at både infrastruktur og digitale verktøy må tilpasses fagene. Langtidsplanen må omtale en forpliktende opptrapping av investeringer i infrastruktur og kompetanseheving knyttet til digitale læringsverktøy og undervisningsformer. Langtidsplanen bør også ha en omtale av de erfaringene vi har med digital undervisning under pandemien. Særlig er det viktig å ha et blikk på hva som fremmer kvalitet i undervisningen, og under hvilke betingelser digital undervisning kan bidra til å fremme økt læringsutbytte hos studentene. Satsinger i langtidsplanen må ses i sammenheng med prioriteringene i regjeringens kommende strategi for digital omstilling i universitets- og høyskolesektoren.

Langtidsplanen må ha en forpliktende opptrappingsplan til finansieringen av forskning

Unio viser til at vi ennå er langt fra målet om 3 prosent av BNP til forskning innen 2030. Vi minner om at tidsfristen for å nå dette målet er innenfor tidsrammen av neste langtidsplan, og at det derfor er nødvendig å utvikle en forpliktende plan for økning av budsjettene de neste årene. Vi mener at det offentlige må bidra med mer i opptrappingen enn dagens mål på 1 prosent av BNP.

Nåværende langtidsplan har kvalitet i høyere utdanning som et av sine satsingsområder med et samlet vekstmål på 250 mill. kroner. I 2019 og 2020 var veksten i all hovedsak knyttet til å styrke konkurransearenaen for kvalitet i høyere utdanning. Unio er kritisk til denne utviklingen, og mener at kvalitet i høyere utdanning forutsetter stabile og solide grunnbevilgninger. Derfor må vi se en opptrapping av grunnfinansieringen, med mer til forskning og mindre til konkurransebaserte tildelinger.

Langtidsplanen må ha større tematisk bredde

Nåværende plan (2019-2028) har tre overordnede mål:

- Styrket konkurransekraft og innovasjonsevne
- Møte store samfunnsutfordringer
- Utvikle fagmiljøer av fremragende kvalitet

Planen har i tillegg fem prioriteringer: 1) Hav, 2) Klima, miljø og miljøvennlig energi, 3) Fornyelse i offentlig sektor og bedre offentlige tjenester, 4) Muliggjørende og industrielle teknologier og 5) Samfunnsikkerhet og samhørighet i en globalisert verden.

Kunnskapsdepartementet ber om innspill på de viktigste utfordringene fremover, og hvordan vi kan bruke langtidsplanen til å møte dem. Unio mener det er grunn til å vurdere en større tematisk bredde i prioriteringene.

Langtidsplanen må inkludere forskning på samfunnsberedskap

Samfunnsberedskap bør få økt oppmerksomhet, og det bør forskes på hvilke konsekvenser hendelser i én sektor kan få for samfunnet som helhet. Blant annet viser erfaringer fra pandemien at beredskapen ikke ble sett i sammenheng på tvers av sektorer. Nåværende plan omtaler samfunnsikkerhet og samhørighet i en globalisert verden som et av fem prioriterte områder, men fokuserer i stor grad på digitalisering. I

neste planperiode bør det utvikles mer kunnskap om forhold som bidrar til å bevare tillit, åpenhet og tro på våre demokratiske institusjoner, den nordiske samfunnsmodellen og et samfunn der offentlig velferdspolitik er en grunnpilar. Dette er områder som evalueringen av koronapandemien trekker frem som særtrekk ved vårt samfunn som sannsynligvis ruster oss til å møte ulike typer kriser.¹ En rapport utarbeidet av Unio har sett nærmere på beredskapen og krisehåndteringen under koronaen. Også denne rapporten viser hvor vesentlig det var for håndteringen av koronaen at vårt samfunn er åpent og tillitsbasert. Denne samfunnsmodellen er utviklet over lang tid, og vi trenger god forskningsbasert kunnskap om hvordan vi kan bevare den demokratiske, åpne og tillitsbaserte samfunnsmodellen.²

Beredskap bør forstås i vid forstand og blant annet omfatte miljø, demokratisk beredskap, forebyggende helsetiltak og bekjempelse av terror og kriminalitet. I nåværende langtidsplan står det at flere områder i justis- og beredskapssektoren må betegnes som forskningssvake innenfor områder som samfunnssikkerhet, migrasjon og kriminalitetsbekjempelse. Nåværende langtidsplan er likevel ikke konkret nok på tiltakssiden, og Unio mener at neste langtidsplan må styrke forskningen på disse områdene. Dette innebærer at det må satses mer på forskning innenfor de humanistiske og samfunnsvitenskapelige fagene.

Langtidsplanen må inkludere forskning på helse

Langtidsplanen har som mål å møte store samfunnsutfordringer, og en de langsiktige prioriteringene i planen er fornyelse i offentlig sektor og bedre offentlige tjenester. I eksisterende langtidsplan nevnes både aldring i befolkningen, migrasjon og økende utenforskap som utfordringer for velferdssamfunnets bærekraft, og som bør søkes løst gjennom mer kunnskap om egnede virkemidler.

Alle utfordringene som nevnes, kan knyttes til helse. Vi stiller oss derfor undrende til at forskning på helse ikke har fått plass i langtidsplanen. Mer forskning på helse og tettere samarbeid mellom forsknings- og utdanningsinstitusjoner og praksisfeltet vil bidra til verdifull kunnskap om hvordan vi kan løse disse samfunnsutfordringene.

Helsetjenestenes kapasitet og kompetanse er avgjørende for befolkningens velferd, for at færre skal fall ut av opplæringen eller arbeidsmarkedet, og for at flere skal komme tilbake etter endt sykdom. Det er godt dokumentert at vi vil mangle helt sentrale kompetanser innenfor sykepleie og forebyggende helse som både ergoterapeuter og fysioterapeuter bidrar til. Her trengs det mer forskningsbasert kunnskap og innovasjon, og det er behov for systematisk og kontinuerlig kompetanseutvikling basert på forskningsbasert kunnskap.

Unio mener derfor at forskning på helse bør bli langt mer synlig og konkret i neste langtidsplan, og at dette må inn som et prioritert område. Dette området bør dekke store samfunnsutfordringer som migrasjon, demografi, digitalisering og særskilte utfordringer i rurale strøk.

Langtidsplanen må inkludere koblingen mellom utdanning og forskning

En god grunnutdanning er en av bærebjelkene for et fortsatt velfungerende velferdssamfunn. Et fremtidsrettet utdanningssystem må være forskningsbasert, enten dette gjelder helseutdanninger, lærerutdanninger eller andre sektorer. Unio mener det er særlig viktig å øke kunnskapen om praksis i profesjonsutdanningene, både når det gjelder kvaliteten på praksisen, kompetanse til praksisveilederne og tilgangen på gode praksisplasser.

¹ NOU 2021: 6 *Myndighetenes håndtering av koronapandemien*.

² <https://www.unio.no/wp-content/uploads/2021/08/Rapport-fra-Unios-koronautvalg-for-beredskap-og-krisehandtering-nett.pdf>

Grunnfinansieringen til instituttsektoren må økes

En solid og bærekraftig satsing på forskning må inkludere alle forskningsmiljøer og tilgjengelig kompetanse. Forskningsinstituttene er en sentral del av vårt forskningssystem og er en vesentlig leverandør av FoU-tjenester til både offentlig og privat sektor. For å sikre best mulig rammevilkår for instituttsektoren, mener Unio at det må utarbeides en opptrappingsplan for grunnfinansiering til et nivå på 25 prosent over en femårsperiode.

Eventuell omtale av samfunnsoppdrag (missions) bør legge til rette for både grunnforskning og anvendt forskning

Kunnskapsdepartementet ber om innspill på hvorvidt langtidsplanen bør inneholde samfunnsoppdrag (missions), og hvordan disse eventuelt kan innrettes. Missions står sentralt i Horisont Europa, og defineres som det å «sette ambisiøse, målbare og tidfestede mål for å løse samfunnsutfordringer som angår folk flest».

Unio viser til at langtidsplanen allerede inneholder mål og prioriteringer, og at disse gir uttrykk for satsing på noen særskilte samfunnsutfordringer. Vi er derfor usikre på hva satsing på missions skal gi av merverdi til de mål og prioriteringer som skal fastsettes i neste periode. Forskning er et av de store samfunnsoppdragene ved universiteter, høyskoler og i instituttsektoren, og ved utvikling av missions kan det ligge en fare for at forskningen blir mer styrt.

Vi har sett en økende tendens til at økte bevilgninger til forskning øremerkes prosjektorienterte tildelinger, basert på konkurranser og søknadsprosesser, og med relativt kortvarige tidshorisonter. Dette kan bidra til å undergrave stabile forskningsmiljøer med forutsigbare vilkår. Unio mener at forskning på store samfunnsoppdrag må legge til rette for mer grunnforskning så vel som anvendt, konkurransebasert forskning.

Vennlig hilsen
Unio

Jon Olav Bjergene
sekretariatsjef

Eli-Karin Flagtvedt
seniorrådgiver